

7. Гура Н. О. Облік у житлово-комунальному господарстві. – К., 2006. – 351 с.
8. Довідник для вступу до вищих навчальних закладів України. – К., 2007. – 520 с.
9. Житлово-комунальне господарство України. Інформаційно-аналітичний огляд. – К., 2002.
10. Кирчата І. М. Оцінка конкурентного потенціалу в системі управління конкурентоспроможністю підприємства. Автореферат дисертації к. е. н. – Маріуполь, 2007.
11. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посіб. – К., 2005. – 352 с.
12. Портер М. Конкуренція: Монографія. – М.: Издат. Дом «Вільямс», 2005. – 608 с.
13. Основні причини збитковості підприємств та організацій житлово-комунального господарства у 2000–2003 рр. Аудиторський звіт. – К., 2004. – 59 с.
14. Статистичний збірник «Регіони України». – К., – 2005. – Ч. I. – 508 с.
15. Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. Осауленка О. – К.: Техніка, 2005. – 694 с.
16. Фатхутдинов Р. А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление. – М.: ИНФРА, 2000. – 312 с.
17. www.glavred.info.
18. <http://www.minjkg.gov.ua>

Демуш О.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОСИЛЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ІНВАЛІДІВ

Розглянуті аспекти державної політики соціального захисту інвалідів. Запропоновано шляхи підвищення рівня зайнятості інвалідів.

Соціально-економічна ситуація, що склалася нині в Україні, потребує нових підходів до державного регулювання і реалізації програм професійної реабілітації інвалідів. Наша держава, приєднавшись до Європейської Соціальної хартії, послідовно прагне забезпечувати громадянам з інвалідністю рівноправну участь у суспільному житті.

В Україні державна політика соціального захисту інвалідів базована на нормах міжнародного і національного законодавства. Зокрема, це Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні», Конвенція про професійну реабілітацію і зайнятість інвалідів, Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96) [3, 6].

Дослідженням стану і проблем соціальної та трудової реабілітації інвалідів займаються вчені М. Авраменко, С. Богданов, В. Пасічник, С. Цапурін, А. Шевцов, В. Штенгелов та інші [7].

Однак питання пошуку соціально-економічних важелів активізації трудової реабілітації осіб із обмеженими фізичними можливостями в умо-

вах побудови соціальноорієнтованої економіки не втратили актуальності дотепер.

На жаль, поки що в Україні проблемам трудової реабілітації осіб із особливими потребами не приділяють достатньої уваги. Незважаючи на низку законодавчих актів і багато соціально орієнтованих заходів, реалізувати свої професійні здібності інвалідам часто стає неможливо.

У Тернопільській області проживають 53136 інвалідів різних категорій (табл. 1). Щороку проводять обстеження матеріально-побутових умов проживання малозахищених верств населення. Матеріали обстеження узагальнюють та подають у райдержадміністрації, міську раду, підприємства, установи, організації для посиленої допомоги згаданій категорії громадян. Протягом 2007 р. 12665 одиноких непрацездатних громадян отримали грошову допомогу на суму 1170,0 тис. грн., натуральну допомогу одержали 26210 осіб – на суму 1197,0 тис. грн.

Таблиця 1

**Кількість осіб із обмеженими фізичними можливостями
в Тернопільській області у 2007 р. [4]**

№ п/п	Назва району	Учасників війни	Учасників бойових дій	Інвалідів війни	Членів сім'ї загиблого
1	Бережанський	4475	319	89	121
2	Борщівський	6086	394	197	298
3	Бучацький	4908	596	123	196
4	Гусятинський	5629	380	136	403
5	Заліщицький	4060	279	268	373
6	Збаразький	4527	340	254	449
7	Зборівський	4948	302	137	186
8	Козівський	4016	211	59	136
9	Кременецький	3940	324	394	554
10	Лановецький	2319	197	158	389
11	Монастириський	3531	150	84	117
12	Підволочиський	4012	244	179	311
13	Підгаєцький	2356	112	25	74
14	Теребовлянський	6120	465	207	372
15	Тернопільський	4733	285	132	226
16	Чортківський	6657	673	239	504
17	Шумський	2858	190	133	151
18	м. Тернопіль	5932	1391	795	753
	Разом	81107	6852	3609	5613

При управліннях праці та соціальної політики області функціонують 4 центри ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів, зокрема в містах Зборові, Шумську та Чорткові, смт Козові. При Бучацькому територіальному центрі соціального обслуговування пенсіонерів, одиноких непрацездатних громадян відкрито в с. Золотий Потік відділення ранньої соціальної реабілітації дітей-інвалідів. У 2007 р. 110 таких дітей пройшли реабілітацію при ідентичних центрах [4, 39].

Соціальна інтеграція інвалідів у нашій країні передбачає не лише систему соціальної підтримки з боку держави, а передусім – створення умов для легальної зайнятості з гідною оплатою, можливості отримання безплатних послуг при пошуку роботи, допомоги з безробіття.

Інвалідам, які зареєструвалися в державній службі зайнятості як шукачі роботи, з березня 2006 р. надають статус безробітного. А з січня 2007 р. вони отримали право на матеріальну допомогу з безробіття.

Головними чинниками, що стримують зайнятість осіб з обмеженими фізичними можливостями, фахівці називають:

- ✓ нижчі, порівняно зі здоровими людьми, освітній та професійний рівні;
- ✓ недостатню якість медичної допомоги, особливо у сільській місцевості;
- ✓ недостатня кількість спеціальних робочих місць;
- ✓ відсутність гнучких форм організації праці та механізму зацікавлення роботодавців у працевлаштуванні інвалідів.

На їх подолання спрямовано проект Державної програми розвитку системи реабілітації і трудової зайнятості осіб із обмеженими фізичними можливостями та психічними захворюваннями на 2007–2011 рр., що розробило Міністерство праці та соціальної політики.

Очікують, що через 5 років після її впровадження до професійної та суспільної діяльності повернеться понад 170 тис. громадян із особливими потребами.

Сьогодні Державна служба зайнятості розгорнула комплексну інформаційно-роз'яснювальну роботу для сприяння в адаптації на ринку праці людей із обмеженими фізичними можливостями.

В усіх центрах зайнятості для них є спеціальні куточки, де розміщено нормативні документи, інформацію про можливість отримання професії, актуальні вакансії тощо. Працюють 600 Інтернет-куточків із вільним доступом до веб-сайтів із пошуку роботи, у т. ч. до порталу Державної служби зайнятості, де сформована загальнодержавна база вакансій.

Підвищенню мотивації роботодавців до прийому на роботу осіб із інвалідністю сприятимуть укладені в усіх регіонах чотирьохсторонні уго-

ди між Фондом соціального захисту інвалідів, органами праці та соціального захисту населення, реабілітаційними центрами і центрами зайнятості.

Одним із державних органів, покликаних здійснювати соціальний захист людей із особливими потребами, є Фонд соціального захисту інвалідів. Фонд здійснює контроль за виконанням на підприємствах, в установах та організаціях, у т. ч. на підприємствах і в громадських організаціях інвалідів, з боку фізичних осіб, які використовують найману працю, законодавчо встановленого нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів.

У 2006 р. за кошти Фонду соціального захисту інвалідів було створено 1276 робочих місць, у 2007 р. – 2435 робочих місць. Завдяки адміністративно-господарським санкціям у 2006–2009 рр. заплановано створити 10 тис. робочих місць для людей із особливими потребами. Стійку тенденцію до зростання прогнозують і надалі, бо щороку зростає чисельність суб'єктів господарювання, які звітують про зайнятість та працевлаштування людей із вадами здоров'я [2, 13].

Якщо оцінювати розподіл зайнятих інвалідів за видами промислової діяльності, то найбільше їх працює в обробній промисловості, зокрема машинобудуванні. Пріоритетність видів діяльності, де можливе працевлаштування інвалідів, зберігається за рахунок працевлаштування жінок III групи у фінансовій сфері, в державному управлінні, охороні здоров'я та соціальній допомозі. Позитивно можна оцінити зменшення питомої ваги жінок, зайнятих у промисловості, будівництві – як таких, що є здебільшого шкідливими для здоров'я.

При вирішенні питання працевлаштування інваліда необхідно брати до уваги насамперед стан його здоров'я, тобто керуватись індивідуальною програмою реабілітації. Є й інші чинники – побажання та можливості самої людини. Також важливий фактор створення робочих місць для людей із обмеженими можливостями – відповідність інтересам держави. Відтак, окрім вирішення питання працевлаштування, буде ще й певний позитивний економічний ефект.

Трудовій реабілітації інвалідів перешкоджає застосування переважно адміністративних методів стимулювання роботодавців до створення робочих місць для інвалідів на звичайних (не інвалідних) підприємствах. Як відомо, Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» передбачено встановлення нормативу робочих місць для працевлаштування інвалідів – 4% від загальної чисельності штатних працівників підприємства будь-якої форми власності (при чисельності 15–25 осіб на одне робоче місце). Цим самим законом передбачено обов'язкові штрафні санкції для підприємств, які не виконали норматив працевлаштування інвалідів. На практиці, більшості роботодавців виявляється вигідні-

ше сплатити штраф, аніж витратити кошти на організацію робочих місць для інвалідів. На нашу думку, для роботодавців було б доцільно застосувати економічні стимули, наприклад, надання позик для організації спеціалізованих робочих місць інвалідам, звільнення від місцевих податків і зборів тощо [1].

Фонд соціального захисту інвалідів постійно відстежує й вивчає різноманітні позитивні тенденції з метою ймовірного їх використання при вирішенні питання працевлаштування інвалідів. Одним із напрямків працевлаштування людей із важкими фізичними вадами здоров'я може стати розвиток і поширення надомної форми праці. В світі відомі 180 видів робіт, які люди з особливими потребами можуть виконувати вдома. Сьогодні Фонд соціального захисту інвалідів ініціював створення при місцевих органах влади постійно діючих груп із розроблення програми заходів щодо запровадження у Луганській, Київській областях та місті Києві пілотного проекту створення соціального підприємства з працевлаштування інвалідів за місцем їх проживання.

Гострою залишається проблема працевлаштування інвалідів на селі, де слабо розвинута виробнича інфраструктура чи її взагалі нема. Суттєво поліпшити стан працевлаштування інвалідів можуть подальший розвиток і вдосконалення їхньої підприємницької діяльності. Найреальнішим для працевлаштування інвалідів на селі є організація індивідуальної трудової діяльності – перукаря, радіотелемеханіка, електрика, швачки. Тому, на нашу думку, доцільно створювати в регіональних центрах зайнятості спеціальні структурні підрозділи (відділи), які б реєстрували осіб із обмеженими можливостями, котрі бажають працювати, здійснювали пошук відповідної роботи для них, організовували перепідготовку та підвищення кваліфікації інвалідів, допомагали в отриманні кредиту для відкриття власної справи.

Людина з інвалідністю може мати підприємницьку ідею, однак через обмежені фізичні можливості не завжди спроможна реалізувати її. За таких умов, у процесі підготовки інваліда до підприємницької діяльності, слід чітко розмежовувати загальні та специфічні особливості професій і робіт, які можуть бути здійснені в процесі підприємницької діяльності. Зокрема, слід чітко враховувати: особливості трудової діяльності, умови праці; вимоги професії до людини (знання, якими має володіти працівник, необхідні трудові навички, необхідні й бажані психологічні якості); медичні протипоказання.

Удосконалення нормативно-правової бази щодо забезпечення індивідуальної трудової діяльності осіб із особливими потребами, зокрема спрощення порядку реєстрації малих підприємств для інвалідів, забезпе-

чення замовлення на виготовлення продукції також сприятиме залученню інвалідів до організації власної справи.

Державною допомогою в цій сфері могли б стати проведення семінарів-тренінгів, звільнення від податків або пільги при оподаткуванні, створення бізнес-центрів, які б сприяли людям з особливими потребами у започаткуванні та становленні власної справи. Для фінансової підтримки інвалідів-підприємців можна запровадити практику надання їм із боку фонду соціального захисту інвалідів безпроцентних позик.

На жаль, нині досить проблематичне працевлаштування молоді. Отриманий диплом не виконує ролі заповітної перепустки у світ професійної реалізації і матеріальної забезпеченості. Як правило, вакансії, котрі роботодавці пропонують для людей із інвалідністю, не потребують спеціальної кваліфікації. Така робота хоч і потрібна, однак не є привабливою, перспективною для молодих інвалідів, які прагнуть успіху в розбудові не тільки власного життя, а й усього суспільства.

Тому необхідно вдосконалити нормативно-правову базу щодо працевлаштування інвалідів, змінити систему професійної підготовки та орієнтації молоді. Спочатку слід отримати замовлення від роботодавця на певних спеціалістів під гарантії їх працевлаштування, а потім проводити їх професійну підготовку через спеціалізовані установи (центри реабілітації, школи-інтернати, центри зайнятості).

Підвищенню рівня зайнятості інвалідів сприятимуть механізми стимулювання роботодавців. Зокрема матеріальне стимулювання (дотації) роботодавців, які наймають інвалідів понад мінімальну квоту; дотації з метою компенсації зарплати працівників-інвалідів із диференціацією її розміру залежно від тяжкості їхніх фізичних вад, а також надання дотацій та субсидій на облаштування і технічне обслуговування робочих місць для інвалідів, податкові пільги при сплаті внесків на соціальне страхування підприємствам усіх форм власності, де працюють інваліди.

У підсумку такі соціально-економічні важелі, як надання пільг із оподаткування індивідуальної трудової діяльності осіб із обмеженими можливостями, забезпечення замовлення на виготовлення їх продукції, вдосконалення механізму стимулювання роботодавців зі створення робочих місць для інвалідів сприятимуть їх соціально-трудова реабілітації.

Для реалізації людського потенціалу інвалідів, їх трудової та соціальної реабілітації потрібно: визначити позитивні напрями ефективного регулювання професійної реабілітації осіб із обмеженими можливостями; створити цілісну системи моніторингу процесів у сфері зайнятості інвалідів, що дасть змогу відстежувати тенденції розвитку всіх складових процесу працевлаштування і зайнятості інвалідів, а також чинників, які їх

обумовлюють. Доцільно запровадити загальнодержавний банк даних робочих місць для інвалідів за професійно-кваліфікаційними ознаками.

Особливу увагу слід звернути на активізацію діяльності Державної служби зайнятості та системи недержавних закладів сприяння працевлаштуванню інвалідів, а також посилити мотиваційні важелі для роботодавців і робітників служб зайнятості щодо активнішого працевлаштування інвалідів.

The aspects of public policy of social defence of invalids are examined in the article. An author is offer the ways of increase of level of employment of invalids.

Література

1. Боднарчук К. Напрямки удосконалення нормативно-правової бази для забезпечення зайнятості інвалідів // Економіка України. – 2003. – № 11. – С. 69–73.
2. Скібінський Е. Нові обрії працевлаштування інвалідів // Соціальний захист. – 2006. – № 11. – С. 13–14.
3. Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». – К.: Парламентське видавництво, 2005. – 22 с.
4. Інформаційно-аналітичний бюлетень за підсумками роботи організацій і установ системи праці та соціальної політики Тернопільської області за I півріччя 2007 р. – Тернопіль, 2007. – 80 с.
5. Кобець В. Трудова реабілітація інвалідів: потрібні увага та розуміння // охорона праці. – 2003. – № 4. – С. 44–46.
6. Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів (Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96. – К.: ВГСПО «НАІ України», 2003. – 40 с.
7. Шевцов А. Г. Сучасна державна соціальна політика щодо громадян з інвалідністю // Наше гасло. – 2004. – № 1–3. – С. 141–143.